

Énekei az evangélikus hívek „anyanyelvévé” váltak már Scholz László életében, hiszen bennük a kortársi imádság szólal meg, rendkívül tapintatos és finom hangszínen. Kinek ne visszhangoznék a fülében akár csak néhány evangélikus istentiszteleti alkalom átélése után is a „Szentlélek, Lelke Atyának s Fiúnak” (245.sz.), az „Először lépek oltárodhoz” (300. sz.), az „Úgy fogadd be a testvért” (474. sz.), a „Szálljon az ének” (70. sz.), és még ezeknél is egyértelműbben a „Szép hajnalcsillag” (397. sz.) kezdetű énekek üzenete és páratlan költői világa! (27 Scholz-ének van az Evangélikus énekeskönyvben.)

A hit és a művészet találkozik a ránk maradt szövegekben úgy, ahogy fiatalon is már kettős elkötelezettséget hirdetett meg: „Igehirdetést a szószerkelettel! Semmi egyebet. Az igét uralja szolgálóként pap és gyülekezet. Egyedül csak az ige hirdettessék! Ez az első követelésünk és célunk. Sajnos máris jelszavá avasodott. Ennek ellenére mégis ez a dolgok dereka... Az egy igét, a változatlan, az egyetemes jelentésűt — emberekhez szabni, gyülekezethez formálni; mindig az igét, az ínségünkből szabadító Krisztust hirdetni, de más-másképpen! Íme, a másik igyekezetünk.” (*Ínségeseknek szabadítója*. Budapest 1942., Előszó). Ez a két igyekezet komoly örökség számunkra a költő-lelkipásztor megrázkódtatásokkal teli, de Krisztus szeretetében mindig új örömet találó életéből.

Számomra ugyanezt testesíti meg az a harmonikus tisztaság és rendezettség, amely a zuglói evangélikus templom belső terében vett körül engem is, amikor 13 évig (1983–1996) egyik utódja lehettem a gyülekezeti lelkészi szolgálatban. De az élő gyülekezet vallomása sem felejtendő: „Nagyon szerény, finom, tudós ember volt. De a legnehezebb, háborús időkben meg nem feledkezett az üldözöttekről, az elesettekről és családjairól, és a kerület legszegényebbeiről...” Amikor épült a templom, és az oltár fölötti fakereszt arányait keresték, Scholz László saját maga szabta ezt meg úgy, hogy sok időt töltött el az üres, még csak homokkal fölszórt templomban, és a kereszt méreteire mérnöki, művészi tökéletességgel ügyelt. A polihisztóri adottság mellett mindig megjelenik benne a gyülekezetének tagjaival pásztori szeretettel törődő lutheránus prédikátor.

Szabó Lajos, az Evangélikus Hittudományi Egyetem rektora

In memoriam D. Kiss János (1920–2005)

A lelkészek közül kevesen ismerték a Kapolcson negyvenhét esztendeig hűségesen szolgáló lelkésztestvért. A Veszprémi Egyházmegye papjain kívül csak néhányan tudtak róla. Csendes ember volt, de ha megszólalt, szava nem maradt nyomtalan a hallgatókban. Szerény is volt, értékeit nem tudta látványosan megjeleníteni, hasonlóan számos értékes tudóshoz. Igaz, el is hallgatták. A történelem és a politika megtiporta őt. Pedig élete másként indult.

Papi családból származott. Anyai nagyapja és édesapja soproni teológiai tanárok voltak. Apai nagyapja a szombathelyi gyülekezet templomépítő papja

volt. Kiss János 1920-ban született Sopronban. Iskoláit is ebben a városban végezte, beleértve teológiai tanulmányait. Lelkesszé avatása után (1942) kezdődött el történelemsodorta hányattatása. Kapi püspök Körmendre helyezte segédlelkésznek, de másfél nap múlva behívót kapott tábori lelkészi tanfolyamra. 1943 őszén a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karára iratkozott be magyar-történelem szakra, emellett kisegítő tábori lelkészi szolgálatot is végzett. 1944-ben a német megszállás következtében lehetlenné vált egyetemi tanulmányainak folytatása. Ekkor hazakerült Sopronba, ahol segédlelkészi szolgálatot végzett, majd vallástanító lelkész lett. Szeretett volna a teológián könyvtárosi állást kapni, emellett a doktorátusra is felkészülhetett volna. Témája már akkor is az evangélikus énekeskönyv-történet volt. Az egyre erősödő diktatúra azonban megszüntette a teológia egyetemi jellegét, és ezzel doktoráltatási jogát is elvette.

Kiss Jánost 1947-ben mint teológus a soproni szószékről ismertem meg. Szigorú lutheri prédikátor volt. Sopronban nem maradhatott huzamosabb ideig, mert az iskolák államosításakor egyik prédikációjában felolvasta Remenyik Sándor versét, melynek refrénje: „Ne hagyjátok a templomot, a templomot s az iskolát!” Ezért kellett elhagynia a várost. Püspöke Tapolcára küldte kihelyezett lelkésznek. Javadalma a csekélyke lelkészi kongrua volt, a kis gyülekezettől csak sorkosztot kaphatott. Feleségét, három gyermekét ott eltartani nem tudta, őket szülei és feleségének szülei látták el.

Két és fél évi tapolcai szolgálat után 1953-ban lett a kapolcsi gyülekezet lelkésze. Kapolcshoz több kis gyülekezet tartozott: Taliándörögd, Pula, Vigántpetend, Monostorapáti. Az öt faluban összesen nem volt kétszáz evangélikus lélek. Kiss János csak úgy tudott családjával megélni, hogy elvállalta a helyi termelőszövetkezet könyvelői állását. Húsz évig volt könyvelő, innen kapta nyugdíját. Keserves lelkészi szolgálat volt az osztályrésze. Az általa gondozott területen évente csak egy-két temetésre került sor, keresztelésre és esketésre nem minden évben. Mégis hűségesen gondozta a kis, elnéptelenedett gyülekezetek híveit. Falvanként egy-két gyermeknek tartott hittanórát. Volt falu, amelyet esős időben csak gyalog tudott elérni, mert a kerékpárral beleragadt volna a sárba. De nem is volt mindig kerékpárja. Erre sem tellett.

Szerette az egyházzenét. Kántora nem volt, így az istentisztelet három nagyobb énekét az orgonától vezette, onnan lejöve végezte az oltári és szószéki szolgálatokat. Becsülte, és örült a kapolcsi műemlék orgonának.

Tudományos kutatási területe a himnológia volt, azon belül a magyarországi énekeskönyvek énekeinek története. Kutató munkáját 1948-ban az 1805-ben megjelent dunántúli énekeskönyv feldolgozásával kezdte. Tudvalevő, hogy a racionalista énekek Magyarországon ebben a könyvben jelentek meg először. Szerzőkként Kis János, Zathureczky Sámuel, Perlaky Gábor és Beliczay Jónás szerepeltek. Kiss János a korabeli német énekeskönyveket kutatva az énekek nagy részének eredeti szövegét megtalálta, így derítette ki, hogy a fenti szerzők nagyrészt csak fordítók voltak. Kutatási területét később

kiterjesztette az 1911-es énekeskönyv keletkezésének történetére. Ennek az országszerte használatos énekeskönyvnek az énekeit már teológiai, fordítási hűség és prozódia szempontjából is vizsgálta. Kutatómunkájának eredményét négy kötetben dokumentálta. E mű több példányban áll már egyházunk kutatóinak rendelkezésére. Az első kötet az 1805-ös és az 1811-es racionalista énekyűjtemények létrejöttének történetét dolgozza fel. A második kötet e két jelentős dunántúli kiadvány énekeit értékeli egyenként, felfedve azok esetleges eredeti forrásait. A harmadik kötet foglalkozik az 1911-es könyvvel. A negyedik himnológiai adattár: szerzők és fordítók életrajza található benne és az énekek eredeti sorkezdetének jegyzéke. Nyomdai szabványok szerint e négy kötet terjedelme meghaladná az ezer oldalt. Kiadására mindeddig nem került sor. E nagyszabású művön kívül Kiss János az 1982-es, máig használatos énekeskönyvet is feldolgozta, melyben számos, eddig publikálatlan életrajzi adatot is összegyűjtött. Kutatásainak jelentősége, hogy olyan területeket tárt fel, amelyekkel addig senki sem foglalkozott. A XVI–XVIII. századi énekanyagának főként Schulek Tibor volt tudósa. A XX. századi énekeskönyvekkel többen is foglalkoztak. De a racionalista énekanyagról, és ezeknek az énekeknek a későbbi énekeskönyvekben való továbbéléséről egyedül Kiss János művében olvashatunk. Jelenlegi énekeskönyvünkről írt objektív értékelése a következő énekeskönyv-szerkesztőknek nyújt majd nagy segítséget.

Ezt a tudományos munkát a szakértők, Sólyom Jenő professzor és Schulek Tibor himnológus-lelkész sokra értékelték. Bízatták Kiss Jánost, nyújtsa be doktori disszertációra. Amikor teológiánk visszakapta doktoráltatási jogát, Kiss János jelentkezett, de választ nem kapott, nyilvánvalóan „politikai megbízhatatlanságára” való tekintettel.

Ezt a mulasztást korrigálta valamelyest a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület püspökének és a kapolcsi gyülekezetnek együttes indítványa: Kiss János lelkésznek az Evangélikus Hittudományi Egyetem adományozzon tiszteletbeli doktori címet a himnológia területén kifejtett nagy értékű tudományos munkája elismeréseként. 2002. április 27-én a Hittudományi Egyetemtől Kiss János megkapta a díszdoktori címet. Kérdés, lehet-e egy ilyen nehéz, rossz emberi döntések sorozatától megnyomorított életet egy díszdoktorátussal rehabilitálni? Ez volt a legkevesebb. Mindenesetre Kiss János a kitüntetésnek nagyon örült.

Kiss János 2000. áprilisában vonult nyugdíjba. Ezután Felsőörsre, kis családi házába költözött súlyosan beteg feleségével együtt. Itt már nem érezte jól magát. A késői átköltözést, az új klímát nem tudta többé megszokni, egészsége megrendült. Felesége és egyik fia halála is mélyen megrendítette.

Temetése 2005. január 27-én volt. A temetés szolgálatát Ittész János püspök, Ördög Endre esperes és Veress István helyi lelkész végezték.

Trajtler Gábor